

FRASZKI I PIEŚNI

Jan Kochanowski

O FRASZKACH

1. Najistotniejsze fakty z życia autora dotyczące utworów:

2. Wpływ epoki na utwory:

3. O gatunku:

4. Rodzaje fraszek:

5. Wątki tematyczne fraszek:

O żywocie ludzkim

Fraszki to wszystko, cokolwiek myślemy,
Fraszki to wszystko, cokolwiek czyniemy;
Nie masz na świecie żadnej pewnej rzeczy,
Próżno tu człowiek ma co mieć na pieczy.
Zacność, uroda, moc, pieniądze, sława,
Wszystko to minie jako polna trawa;
Naśmiawszy się nam i naszym porządkom,
Wemkną nas w mieszek, jako czynią łątkom.

Na lipę

Gościu, siądź pod mym liściem, a odpoczni sobie!
Nie dójdzie cię tu słońce, przyrzekam ja tobie,
Choć się nawysszej wzbije, a proste promienie
Ściągną pod swoje drzewa rozstrzelane cienie.
Tu zawsze chłodne wiatry z pola zawiewają,
Tu słowicy, tu szpacy wdzięcznie narzekają.
Z mego wonnego kwiatu pracowite pszczoły
Biorą miód, który potym szlachci pańskie stoły.
A ja swym cichym szeptem sprawić umiem snadnie,
Że człowiekowi łącno słodki sen przypadnie.
Jabłek wprowadzie nie rodzę, lecz mię pan tak kładzie
Jako szczep napłodniejszy w hesperyskim sadzie.

Do gór i lasów

Wysokie góry i odziane lasy!
Jako rad na was patrzę, a swe czasy
Młodsze wspominam, które tu zostały,
Kiedy na statek człowiek mało dbały.
Gdziem potym nie był? Czegom nie skosztował?
Jażem przez morze głębokie żeglował,
Jażem Francuzy, ja Niemce, ja Włochy,
Jażem nawiedził Sybilline lochy.
Dziś żak spokojny, jutro przypasany
Do miecza rycerz; dziś między dworzany
W pańskim pałacu, jutro zasię cichy
Ksiądz w kapitule, tylko że nie z mnichy
W szarej kapicy a z dwojakim płatem;
I to czemu nic, jeśliż opatem?
Taki był Proteus, mieniać się to w smoka,
To w deszcz, to w ogień, to w barwę obłoka.
Dalej co będzie? Srebrne w głowie nici,
A ja z tym trzymam, kto co w czas uchwyci.

PIEŚŃ IX, KS. I

Chcemy sobie być radzi?
Rozkaż, panie, czeladzi,
Niechaj na stół dobrego wina przynaszają,
A przy tym w złote gęśli albo w lutnię grają.

Kto tak mądry, że zgadnie,
Co nań jutro przypadnie?
Sam Bóg wie przyszłe rzeczy, a śmieje się z nieba,
Kiedy się człowiek troszcze więcej, niżli trzeba.

Szafuj gotowym bacznie!
Ostatek, jako zaczniesz,
Tak Fortuna niech kona: raczy li łaskawie,
Raczy li też inaczej; my siedziem w jej prawie.

U Fortuny to snadnie,
Że kto stojąc upadnie;
A który był dopiero u niej pod nogami,
Patrzajże go po chwili, a on gardzi nami.

Wszystko się dziwnie plecie
Na tym tu biednym świecie;
A kto by chciał rozumem wszystkiego dochodzić,
I zginie, a nie będzie umiał w to ugodzić.

Próżno ma mieć na pieczy
Śmiertelny wieczne rzeczy;
Dosyć na tym, kiedy wie, że go to nie minie,
Co z przejrzzenia Pańskiego od wieku mu płynie.

A nigdy nie zabłądzi,
Kto tak umysł narządzi,
Jakoby umiał szczęście i nieszczęście znosić,
Temu mężnie wytrzymać, w owym się nie wznosić.

Chwałę szczęście stateczne:
Nie chce li też być wieczne,
Spuszczę, com wziął, a w cnotę własną się ogarnę
I uczciwej chudoby bez posagu pragnę.

Nie umiem ja, gdy w żagle
Uderzą wiatry nagle,
Krzyżem padać i świętych przenajdować dary,
Aby łakomej wodzie tureckie towary

Bogactwa nie przydały
Wpadwszy gdzie między skały;
Tam ja bezpiecznym sercem i pełen otuchy
W równej fuście popłynę przez morskie rozruchy.

1. Scharakteryzuj człowieka mówiącego w wierszu.

2. Po co Kochanowski pokazał w swoim utworze topos Fortuny?
TOPOS FORTUNY

FORTUNA – BOGINI ŚLEPEGO LOSU, JEJ ATRYBUTEM BYŁO KOŁO, NA KTÓRE WSPINALI SIĘ LUDZIE SPRAGNIENI POWODZENIA. POZYCJA U SZCZYTU KOŁA OZNACZAŁA POWODZENIE, NA DOLE – NIEPOWODZENIE.

3. Jaki obraz filozofii stoickiej ukazuje Kochanowski?

SOKRATES I PLATON

1. **CNOTA** JEST DOBREM BEZWZGLĘDNYM.
2. **CNOTA** WIĄŻE SIĘ z POŻYTKIEM i SZCZĘŚCIEM.
3. **CNOTA** JEST WIEDZĄ.
4. W świecie są **idee**, które są wieczne i niezniszczalne, w przeciwieństwie do zniszczalnych rzeczy (jaskinia).
5. **Dusza** to czynnik życia – bez niej ciało jest martwe. Jest niematerialna, niezależna, nieśmiertelna.
6. **Demiurg** stworzył świat najpierw z idei, potem z materii.

STOICY

1. Najwyższą wartością jest **cnota**.
2. **Panteizm** – bóstwo istnieje w strukturze wszechświata, nie poza nim.
3. Zadanie człowieka: jest częścią wszechświata, rozumnego i boskiego, ma więc żyć zgodnie z wszechświatem i **być wiernym prawu, które całą naturą rządzi**.
4. Niepodobna zapanować nad światem, **trzeba zapanować nad sobą**. Aby wszystko mieć, trzeba się wszystkiego wyrzec. Ten jest mędrcem, kto tego dokona.
5. **Natura jest rozumna, harmonijna, boska**. Największą więc doskonałością dla człowieka jest dostosowanie się do tej powszechnej harmonii. Życie powinno być przede wszystkim zgodne z naturą samego człowieka. Ale wtedy będzie zarazem zgodne z naturą w ogóle, bo jedno prawo rządzi naturą, nie wyłączając człowieka. Na tym życiu zgodnym polega cnota.

EPIKUREJCZYCY

1. **Szczęście polega na doznawaniu przyjemności, a nieszczęście na doznawaniu cierpień**
2. Dwa są zasadnicze sposoby na szczęście: **cnota i rozum**. "Nie ma życia przyjemnego, które nie byłoby rozumne, moralnie podniosłe i sprawiedliwe, ani też nie ma życia rozumnego, moralnie podniosłego i sprawiedliwego, które nie byłoby przyjemne".
3. Cztery są rzeczy unieszczęśliwiające człowieka, cztery obawy: 1) przed niemożnością osiągnięcia szczęścia, 2) przed cierpieniem, 3) przed bogami, 4) przed śmiercią.

PIEŚŃ III, KS. II

Nie wierz Fortunie, co siedzisz wysoko;
Miej na poślednie koła pilne oko:
Bo to niestała pani z przyrodzenia,
Często więc rada sprawy swe odmienia.

Nie dufaj w złoto i w żadne pokłady,
Każdej godziny obawiaj się zdrady;
Fortuna, co da, to zasię wziąć może,
A u niej żadna dawność nie pomoże.

A ci, co z tobą teraz przestawają,
Twej się Fortunie, nie tobie kłaniają;
Skoro ta zniknie, tył każdy podawa,
Jako cień, kiedy słońca mu nie zstawa.

Lecz jako sama oczy zasłoniła,
Tak swym pochlebstwem ludzi pobłaźniła:
Że drugi wysszej nosa gębę nosi,
A wszyscy insze oczyma przenosi.

Ty pomni, że twój skarb u Szczęścia w mocy,
A tak się staraj o takiej pomocy,
Aby wždy z tobą twego co zostało,
Jesli zaś będzie Szczęście swego chciało.

Cnota skarb wieczny, cnota klejnot drogi;
Tegoć nie wydrze nieprzyjaciel srogi,
Nie spali ogień, nie zabierze woda;
Nad wszystkim inszym panuje przygoda.

1. Scharakteryzuj Fortunę według pieśni Kochanowskiego.

2. Jaka postawa winna charakteryzować człowieka?

PIEŚŃ XI, KS. II

Stateczny umysł pamiętaj zachować,
Jeśli cię pocznie nieszczęście frasować;
Także i góry nie radzęć wylatać,
Kiedy się szczęście z tobą imie bratać,

Śmierci podległy człowiecze cnotliwy,
Choć wszytek twój wiek będzie frasowliwy,
Chociaż też czasem, siedząc z przyjaciół,
Przy dobrym trunku strawisz dzień wesoły.

Tu przy ciekącym, przezornym strumieniu
Kaź stół gotować w jaworowym cieniu;
Kaź wino nosić, póki beczka leje,
Póki wiek służy, a śmierć nie przyspieje!

Postąpisz z włości drogo zapłaconych,
Postąpisz z dworu i gmachów złoconych;
A co zebrania twego kolwiek będzie,
To wszystko przyszły namiastek osiędzie.

Bądź się kto zacynym rodził i bogatym,
Bądź niewolnikiem, u śmierci nic na tym;
Czyjkolwiek naprzód los wynidzie, wsiadaj,
Wieczny wygnańcze, ani więc odkładaj!

1. Kto udziela rad w wierszu? Jakie są te rady?

2. Kto jest adresatem rad podmiotu lirycznego?

PIEŚŃ XIX, KS. II *Pieśń o dobrej sławie*

Jest kto, co by wzgardziwszy te doczesne rzeczy
Chciał ze mną dobrą tylko sławę mieć na pieczy,
A starać się, ponieważ musi zniszczyć ciało,
Aby imię przynamniej po nas tu zostało?

I szkoda zwać człowiekiem, kto bydlęce żyje
Tkając, lejąc w się wszystko, póki zostawa szyje;
Nie chciał nas Bóg położyć równo z bestyjami:
Dał nam rozum, dał mowę, a nikomu z nami.

Przeto chciejmy wziąć przed się myśli godne siebie,
Myśli ważne na ziemi, myśli ważne w niebie;
Służmy pocziwej sławie, a jako kto może,
Niech ku pożytku dobra spólnego pomoże.

Komu dowcipu równo z wymową dostaje,
Niech szczepi między ludźmi dobre obyczaje;
Niechaj czyni porządek, rozterkom zabiega,
Praw ojczystych i pięknej swobody przestrzega.

A ty, coć Bóg dał siłę i serce po temu,
Uderz się z poganinem, jako słusze cnemu;
Prostak to, który wojsko z wielkości szacuje:
Zwycięstwo liczby nie chce, męstwa potrzebuje.

Śmiałem wszędy równo, a o wolność miłą
Godzi się oprzeć, by więc i ostatnią siłą;
Nie przegra, kto frymarczy na sławę żywotem,
Azaby go lepiej dał w cieniu darmo potem?

1. Czym jest sława wg Jana Kochanowskiego?

2. Jakie ścieżki realizacji swojego potencjału może podjąć młody szlachcic?
